

CADRU LEGISLATIV PRIVIND PROTECȚIA MONUMENTELOR DE ARHITECTURĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ÎN ALTE STATE

Anatolie SÎLI, Tatiana BUIMISTRU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *The legislative framework for the protection of cultural-historical heritage of Moldova contains a series of laws. Planning and research of heritage began in the late '70s of last century. In 1993 was compiled "The register of Monuments of History and Culture of the Republic of Moldova", but was published only in 2010. In this period many monuments of national importance were destroyed, as well as of local importance, that initially could be found in the registry. Thus, in the legislation there is a series of normative acts that complement each other, only the interaction between them remains to be done efficiently.*

Cuvinte cheie: *patrimoniul cultural, lege, registru, sit, competențe, cadru legislativ, competențe, conservare.*

Cadru legislativ al Republicii Moldova privind protejarea patrimoniului cultural - istoric este stipulată în "Legea cu privire la ocrotirea monumentelor" (nr.1530-XII din 22.06.1993). Protejarea și valorificarea patrimoniului cultural și natural sunt competențe ce țin atât de Parlament, Guvern, consiliile raionale, municipale, orașenești și comunale și de organele lor executive preturile și primăriile

Conform prevederilor acestei legi Parlamentul este cel care elaborează politica de stat în domeniul evidenței, studierii, protejării, conservării și restaurării monumentelor ce constituie patrimoniul național este elaborată de către Parlament, iar Guvernul realizează programul de stat privind ocrotirea, conservarea și restaurarea patrimoniului, precum și un aspect foarte important constă în finanțarea acestui program de către stat. De competența consiliilor raionale, municipale, orașenești și comunale țin: întocmirea Registrului monumentelor de importanță locală; întocmirea programelor privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor de importanță locală, finanțarea acestor programe și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetele locale.

În Guvern sunt create structuri care au ca bază în activitate protecția și conservarea monumentelor, printre acestea enumerându-se Consiliul Național al Monumentelor Istorice, Consiliul Național pentru Monumente de For Public. De asemenea și Agenția de Inspectare și Restaurare a Monumentelor s-a evidențiat printr-o activizare a acțiunilor îndreptate spre protejarea monumentelor Republicii Moldova.

"Legea cu privire la ocrotirea monumentelor" (nr.1530-XII din 22.06.1993) constituie pilonul de bază a cadrului legislativ ce face referire la protejarea patrimoniului cultural și natural. În acest cadru se mai conțin o serie de legi ca " Legea privind protejarea patrimoniului arheologic", " Legea muzeelor ", " Legea cu privire la activitatea arhitecturală " care menționează o serie de aspecte cu privire la patrimoniul cultural și natural.

În afară de cadrul legislativ propriu, Republica Moldova a aderat și la convenții internaționale din domeniul protejării patrimoniului. Astfel în anul 1994 la 24 mai Republica Moldova a aderat la Convenția Culturală Europeană care a fost deschisă semnării membrilor Consiliului Europei, la Paris, 19 decembrie 1954 și a intrat în vigoare la 5 mai 1955. De asemenea un impact major în protejarea patrimoniului arhitectural european îl au și prevederile Cartii Europene a Patrimoniului Arhitectural, care a fost adoptată la 26 septembrie 1975.

"Legea cu privire la ocrotirea monumentelor" (nr.1530-XII din 22.06.1993) în capitolele sale evidențiază importanța patrimoniului și actorii principali în conservarea și păstrarea acestuia. Însă o parte din termenii utilizați în descrierea articolelor, noțiunilor principale nu erau pe deplin reliefate. Astfel la moment a fost propus un proiect de lege care vine să detalizeze și să compenseze prevederile, definițiile și noțiunile deja existente.

În acest sens noțiunea de "sit" în legea existentă era definită ca:

- *siturile: lucrari ale omului sau opere rezultate din conjugarea actiunilor omului, precum si zonele incluzind terenurile arheologice care au valoare nationala sau internationala din punct de vedere istoric, estetic, etnografic sau antropologic.*

La moment autorii vin cu o altă formulare a acestei noțiuni :

- *sit – teritoriu, cuprinzând creații umane situate într-un cadru construit sau natural, inclusiv: centre istorice ale localităților sau fragmente/zone de structură urbană istorică (situri construite); locuri ale memoriei istorice/culturale: peisaje culturale și naturale, locuri legate de evenimente istorice sau culturale semnificative, de viața unor personalități remarcabile etc.*

Astfel printr-o evidență strictă și o monitorizare permanentă a monumentelor se poate păstra intactă valoarea pe care o reprezintă în ansamblu zonele în care se găsesc aceste monumente. Reieșind din cele enunțate mai sus tot mai frecvent se utilizează această noțiune de "sit".

Aceiași detaliu îl sesizăm la definirea noțiunii de monument. Definiția existentă are următoarea formulare:

- *monumente sint obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorica, artistica sau stiintifica, care reprezinta marturii ale evolutiei civilizatiilor de pe teritoriul republicii, precum si ale dezvoltarii spirituale, politice, economice si sociale si care sint inscise in Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (denumit in cele ce urmeaza Registrul monumentelor).*

Definiția propusă în proiect este:

monument – construcție/structură, împreună cu: terenul aferent istoric constituit, construcțiile auxiliare, instalațiile, componentele artistice, elementele de tâmplărie, feronerie, sculptură și de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea, precum și lucrări artistice comemorative: funerare și de for public.

Precizările și descrierea exactă a noțiunilor în noul proiect de lege nu poate face altceva decât să sporească calitatea cadrului legislativ în domeniul protejării monumentelor.

Este foarte importantă definirea acțiunilor ce pot fi realizarea în procesul și exploatare a monumentelor pentru a reuși păstrarea lor pentru o perioadă lungă de timp:

- **protejare** - *ansamblu de masuri cu caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic, menit să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, stabilirea zonei de protecție, evidența, paza și întreținerea, proiectarea și operarea intervențiilor, prevenirea distrugerii/degradării/mutilării, consolidarea, conservarea/restaurarea, punerea în valoare a monumentelor istorice, protecția/regenerarea mediului lor istorico-arhitectural, integrarea monumentelor istorice în viața social-economică și culturală a colectivităților locale etc. intervenții – totalitatea lucrărilor operate asupra monumentelor istorice, altele decât activitățile de demolare și distrugere (lucrări de conservare, reparație, restaurare sau de reabilitare operate asupra monumentelor și ansamblurilor, inclusiv cele de esență regenerativă operate asupra siturilor).*

- **reparație** – *complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate) efectuat în scopul menținerii imobilului protejat în stare de exploatare, fără modificarea caracteristicilor lui istorice.*

- **conservare** – *complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate) efectuat în scopul prevenirii înrăutățirii stării monumentului istoric sau de remediere a unei înrăutățiri deja produse, inclusiv prin lucrări de consolidare (cu caracter temporar sau de durată), fără modificarea caracteristicilor arhitecturale și structurale ale monumentului constatate la momentul clasării.*

- **restaurare** – *complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate) efectuat în scopul punerii în valoare, păstrării și fortificării valorii istorico-culturale a imobilului protejat, inclusiv prin restabilirea integrității fizice și funcționale a acestuia, inclusiv prin remedierea unor modificări/alterări suferite în timp.*

- **reabilitare** – *complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate), care comportă un caracter neinvaziv, efectuat în scopul adaptării imobilului protejat la necesitățile moderne rezidențiale sau de exploatare (instalare încălzire, canalizare, electricitate etc.), care nu depășesc strictul necesar și nu afectează imaginea autentică și valoarea istorico-culturală a monumentului istoric, incluzând efectuarea lucrărilor necesare de conservare/restaurare a bunului de patrimoniu cultural.*

Studiind practica altor state vedem că de exemplu:

- În Islanda prima lege privind conservarea patrimoniului a fost Legea privind protecția antichităților (1907), în care se enumeră tot ce era considerat a fi vestigii arheologice: biserici vechi, ferme și alte clădiri care nu mai erau folosite pentru scopul lor inițial, precum și alte clădiri considerate vechi. Unele amendamente la această lege au fost făcute în 1947, de ex. că anticariatul de stat, cu consimțământul ministrului culturii, ar putea pune clădiri pe lista vestigiilor arheologice dacă ar avea o valoare culturală sau o altă valoare, chiar dacă nu era atât de veche încât să fie considerată veche.

În 1969, Legea privind patrimoniul național a primit pentru prima dată paragrafe speciale privind patrimoniul construit și a fost creat Comitetul pentru Patrimoniul Arhitectural (Húsafríðunarnefnd, AHB

(Architectural Heritage Board)), al cărui scop a fost să ofere sugestii ministrului despre valoarea și formarea listelor patrimoniului. Astfel în liste au fost introduse în principal construcțiile de piatră din secolul al XVIII-lea și cele mai mari și mai frumoase ferme. Un pas mare a fost făcut pentru protejarea patrimoniului construit în 1989, când a fost adoptată o nouă Lege privind patrimoniul național. Acolo se spune că toate clădirile construite înainte de 1850 sunt introduse automat și toate bisericile au fost construite înainte de 1918. Conform acestei legi, municipalitățile nu mai puteau crea lista clădirilor. În Legea Planificării (1997) a fost obligatoriu să se efectueze o cercetare în domeniul construcțiilor înainte ca planul local să fie adoptat. Din 2000 până în 2005 a fost realizat un plan local pentru capitală, iar în lista sa de protecție a clădirilor din Reykjavik au fost protejate multe clădiri arhitectonice și artistice din secolul al XX-lea. În 2001, a fost adoptată noua Lege privind registrul clădirilor și, pentru prima dată, a fost aprobată o lege specială privind moștenirea națională.

În 2011, ministrul culturii a introdus un nou proiect de lege pentru sectorul patrimoniului, care a fost aprobat drept noul Act de Patrimoniu pentru Islanda (nr. 80/2012) și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2013, obiectivul principal al căruia este simplificarea legislației naționale administrarea patrimoniului arhitectural. Astfel, Agenția patrimoniului arheologic și AHB au fost integrate în Agenția Patrimoniului Cultural al Islandei (Minjastofnun Íslands). Agenția administrează, printre altele, Fondul patrimonial arhitectural și Fondul patrimoniului arheologic.

- În Republica Coreea, conservarea patrimoniului cultural este încredințată Legii nr. 961 pentru conservarea proprietății culturale (1962), care stabilește procedurile, rolurile și competențele pentru protejarea patrimoniului material și imaterial. Legea recunoaște și extinde domeniul său de aplicare la patru categorii: proprietatea materială (patrimoniul cultural fizic de valoare istorică și artistică); Proprietate imaterială (patrimoniul cultural imaterial de valoare istorică și artistică); Monumente (situri istorice, arheologice sau scenice); în cele din urmă, materialele folclorice (produse materiale și imateriale ale culturii populare).

Aplicarea legii este încredințată Administrației Patrimoniului Cultural (Cultural Heritage Administration, CHA), o agenție sub-ministerială independentă sub egida Ministerului Culturii și Turismului. APC adoptă legi și reglementări specifice, controlează administrațiile locale și coordonează activitatea autorităților responsabile pentru studierea și îmbunătățirea categoriilor patrimoniului protejat.

De fapt, în timp ce cultura coreeană recunoaște necesitatea de a păstra patrimoniul istoric, protejarea patrimoniului modern este o chestiune mai delicată, deoarece vine împotriva cerințelor unora dintre cele mai capitaliste și liberale societăți din lume. Reglementările care reglementează patrimoniul modern se concentrează în primul rând pe garantarea faptului că drepturile de proprietate nu sunt încălcate și, prin urmare, conțin compromisuri importante cu proprietarii pentru a "încuraja colaborarea spontană în protejarea patrimoniului".

Cu toate acestea, sistemul de reglementare nu ar trebui să creadă că instrumentele de salvagardare sud-coreene reflectă reglementări similare în Occident. Legislația coreeană oferă suficient spațiu pentru interpretare, scutiri și excepții. Cultura estică nu recunoaște sau recunoaște doar în parte importanța unei clădiri ca document material al trecutului; în schimb, se concentrează asupra rolului și funcției sale sociale, asupra implicațiilor religioase și asupra importanței sale ca loc și nu ca obiect.

- În Elveția Articolul 78 din Constituția federală a Confederației Elvețiene (1999) prevede că protecția naturii și a peisajului este responsabilitatea cantoanelor, fiecare dintre ele având propria sa legislație specifică. Confederația, prin intermediul Comisiei Federale a Monumentelor Istorice (1915), oferă numai "recomandările generale" și păstrează autoritatea de protecție asupra unui număr mic de obiecte de valoare specială, pentru care funcționează ca o agenție de consultanță cu autoritățile cantonale responsabile pentru patrimoniul cultural. Deși nu există limite legale privind vârsta și cronologia, există foarte puține clădiri din secolul al XX-lea supuse controalelor de conservare la nivel federal.

Reglementările cantonale se referă la diversele subdiviziuni lingvistice ale țării, în special în cartierele franceze și germane, acestea servind drept referințe legale ale țării privind conservarea, precum și furnizarea îndrumărilor necesare privind intervențiile de conservare și restaurare.

Legea "Loi sur la Protection de Monuments, de la Nature et des Sites" (N. 405/1976), o versiune mult mai extinsă a legilor introduse în anii '20, este măsura legală în vigoare în Cantonul de la Geneva.

Situația de la Geneva este deosebit de interesantă la nivel european datorită atenției acordate, atât din punct de vedere juridic, cât și din punct de vedere practic, complexelor rezidențiale din a doua jumătate a secolului, o zonă de arhitectură contemporană foarte bine reprezentată în Canton.

Planul de sit este o măsură introdusă oficial în legea cantoanelor în anii 70 pentru conservarea complexelor rurale și este primul instrument de protecție integrat, capabil să protejeze nu doar un perimetru dat ca o "zonă locală" sau "centru istoric" (cu toată ambiguitatea pe care acești termeni o implică), dar și

țesătura construită, care se extinde până la părți exterioare.

Site-ul Planului este mai prescriptor decât măsurile federale sau controalele cantonale pentru zonele protejate (în temeiul Loi d'application de la loi fédérale sur l'aménagement du territoire, N. 130/1987, III, ch.1, art. 12.

- În Bulgaria activitățile legislative privind conservarea patrimoniului au început cu regulamentul temporar pentru întreprinderile științifice și literare (1888), care protejează cu prioritate siturile antice. Legea privind investigarea monumentelor istorice și asistența întreprinderilor științifice și literare a fost promulgată în 1890.

Legea Monumentelor Istorice (1911) a recunoscut conservarea ca o activitate de importanță publică și au fost înființate structuri administrative pentru punerea în aplicare a activităților de conservare. Unele dintre cele mai importante contribuții ale acestui nou document au fost lărgirea sferei temporale și a diversității tipologice și stabilirea primelor registre ale siturilor protejate. Cu primele liste de monumente istorice naționale (1927), peste 300 de situri au fost supuse protecției legislative. După 1945, Bulgaria era sub conducere comunistă. În lupta cu Occidentul, guvernul s-a bazat pe identitatea culturală și a sprijinit în mod intenționat conservarea patrimoniului, înființând Institutul Național pentru Monumente ale Culturii (NIMC, 1957, Institutul Național al Patrimoniului Cultural Imobil din 2009), responsabil pentru identificarea și adesea pentru conservarea, și restaurarea monumentelor. Legea Monumentelor Culturii și Muzeelor (1969) definește monumentele culturii drept "opere ale activității umane, care documentează cultura materială și spirituală și au o importanță științifică, artistică și istorică" și au introdus mai multe categorii de semnificație: mondial, național, local, ansamblu. Cu ajutorul său și cu rolul activ al NIMC, pentru o perioadă de 20 de ani au fost identificate mai mult de 40.000 de monumente.

Ordonanța pentru înregistrarea monumentelor imobile (1998) a reglementat procedura de înregistrare ca un "monument al culturii" și a introdus "tipurile de moșteniri imobile în funcție de apartenența lor la o anumită perioadă istorică": Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea națională și perioada modernă (până în 1945). Ordonanța stabilește, de asemenea, tipurile de monument în funcție de: structura spațială și domeniul teritorial (individ și grup); sfere științifice și culturale (arheologice, istorice, arhitecturale, artistice, urbanistice, parc și grădinarit, industriale, etnografice); locație cu privire la așezări.

În secolul al XXI-lea a fost formată o preocupare profesională și publică față de exemple arhitecturale specifice ale modernismului bulgar din anii '50.

Legea patrimoniului cultural (2009) a lărgit domeniul temporar al siturilor protejate, adăugând cea mai recentă perioadă: "cele mai noi vremuri". Două schimbări importante au fost făcute în 2009 și 2011, cu adăugarea categoriilor "peisaj cultural" și "cultural traseu" ca tipuri de patrimoniu, cu o sincronizare bună cu teoriile actuale de conservare.

Un rezultat al limitelor temporale prelungite ale protecției legislative este punerea în listă a două ansambluri urbane din Dimitrovgrad (1952-1956), un oraș planificat în întregime cu forță de muncă de brigadă voluntară. Este o lucrare simbolică pentru planificarea statului în perioada totalitarismului și pentru tendințele avangardiste colaterale în planificarea urbană. Planul implementat, care a reunit trei sate existente într-un oraș cu industrie grea, zone rezidențiale și de agrement mari, este un fenomen unic în practica națională de planificare, care a fost deja estimat și protejat ca un important vestigiu cultural și istoric.

Pentru păstrarea urmele cele mai noi timpuri este nevoie nu numai de o bază legislativă, ci și de conștientizarea publică a valorii lor.

Bibliografie

1. *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova de la realitate la necesitate*, (Chisinau 2011).
2. *Registrului Monumentelor Imobile de Importanță Locală din Municipiul Chisinau*, IMP Chisinauproiect (Chisinau 2011).
3. Policy Brief Nr.2.07.2011.
4. <http://www.monument.sit.md>
5. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=333558>
6. Ugo Carughi and Massimo Visone, *Time Frames : Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage*, 2017.
7. Tamara, Nesterov, *Proiect de lege privind protectia patrimoniului*, 2017.
8. P., Popov, "Most living monument of architecture – Dimitrovgrad", *Culture*, 27 (July 13, 2007, AOL in Bulgarian).
9. S., Georgiev, *Legal system of cultural heritage in the Republic of Bulgaria* (Sofia, 2008, in Bulgarian).